

Далибор Денда, *Тенкисти Краљевине Југославије*, Медија центар „Одбрана” и Институт за стратегијска истраживања, Београд, 2020, 412 стр.

У октобру 2020. године у издању Медија центра „Одбрана” и Института за стратегијска истраживања Универзитета одбране појавила се књига пуковника др Далибора Денде, посвећена најранијој историји оклопних јединица југословенске војске, чију традиције баштини и Војска Србије.

Рад пуковника др Далибора Денде базира се на архивским истраживањима фондова српске војске (за период 1918–1920) и војске Краљевине СХС/Југославије из Војног архива у Београду (пописници 3, 3а, 4/1, 4/2, 4/3, 4/4, 5, 7, 16 и 17 и ДПП – досијеи персоналних података официра БЈВ) и Архива Југославије (фонд 38 – Централни Прес-биро и фонд 334 – Министарство иностраних дела – персонално), као и рукописима и правилима која се чувају у Универзитетској библиотеци Универзитета одбране (до скоро Центар за библиотечарство, војнонаучну документацију и информације). Значајан извор података представљао је за аутора и *Службени војни лист*, у којем је нашао доста елемената у вези са обуком и формирањем јединица (уредбе, огласи, конкурси, наставни

планови и програми, наредбе о постављењу и слично), док су за праћење развоја доктрине и војне мисли о тенковима од највећег значаја били радови објављени у југословенској војној штампи (*Ратник*, *Пешадијски гласник*, *Артиљеријски гласник*, *Коњички гласник*, *Пешадијско-артиљеријски гласник*, *Војни весник*) и војностручној литератури (књиге, уредбе, правила).

Основу књиге чини шест мањих ауторових радова посвећених изградњи оклопних и моторизованих јединица у Војсци Краљевине Југославије, објављених у свескама часописа *Војноисторијски гласник* и *Историја 20. века*, који су проистекли у највећој мери из његове магистарске тезе *Моторизација југословенске војске 1918–1941*, одбрањене на Катедри за историју Југославије Филозофског факултета Универзитета у Београду јула 2008. године и кроз ову књигу допуњени накнадним истраживањима објављене грађе (седам наслова), мемоарске литературе (четири наслова), уредаба и правила (пет наслова) и обимне домаће и иностране литературе (125 наслова).

Књига је подељена на „Предговор” (7–24), четири поглавља, закључак и прилоге који чине биографски лексикон и опис типова тенкова коришћених у Војсци Краљевине Југославије. Садржај засвођује списак коришћених извора и литературе, кратка биографија аутора и резиме на енглеском језику. Аутор се у „Предговору” осврнуо на резултате досадашњих истраживања и коришћене изворе и литературу. У уводном поглављу (25–107) представљен је развој тенковских јединица од појаве првих идеја до њиховог увођења у наоружање и борбене употребе у Првом светском рату. Дат је и преглед њиховог развоја код најзначајнијих европских армија између два светска рата, као и код југословенских суседа (Италија, Аустрија, Мађарска, Румунија, Бугарска, Грчка и Албанија). У другој целини под насловом „Од идеје до тенка 1919–1931” (109–160) говори о првим плановима за изградњу тенковских јединица код југословенске војске, напорима југословенских војних и цивилних власти да се реализују и факторима који су на ту реализацију утицали, о развоју доктрине и обуке. Целина је подељена на три кључна периода за сагледавање историјског контекста процеса увођења и изградње тенковских јединица. Први је период од 1919. до 1921, када је југословенски војни врх

са војводом Живојином Мишићем на челу покушавао да набави прве тенкове од француске источне војске и користио постојање тенковских јединица у њеном саставу за обуку југословенских официра, подофицира и војника. Други период од 1922. до 1929. јесте период у коме је југословенска војска и даље без сопствених тенкова у наоружању, али у ком се постављају основе југословенске војне доктрине о тактичкој употреби тенкова и одбрани од њих и шаљу нове групе официра и подофицира на обуку у Француску. То је и период у коме су на основу француског ратног зајма обезбеђена и средства за набавку првих тенкова и дефинитивно донета одлука о њиховом увођењу у наоружање југословенске војске. Трећи период, од 1929. до 1931, јесте време у ком се из Француске набављају први тенкови и формирају прве мање тенковске јединице (по једна чета у Крагујевцу, затим Сарајеву и Београду) и са овим борбеним средством упознају најпре југословенски официри.

У трећем поглављу „Тенковске јединице у Југословенској војсци од 1932. до 1941” (160–251) обрађен је период у коме се појављује план генерала Милана Недића о масовнијем проширењу формације и стварању прве веће тенковске јединице (1. и 2. батаљон борних кола), те почиње њихово увођење у југо-

словенску коњицу (ескадрон брзих борних кола). Након добијања дела застареле технике из Француске, Југославија се тада све више окреће снабдевању из Чехословачке и своје планове о проширењу формације тенковских јединица покушава да оствари ослоном на ту чланицу Мале Антанте. Тада се и коначно формира југословенска војна доктрина о употреби оклопних јединица и одбрани од њих уз ослонац на чехословачка правила, док се један број официра шаље на обуку у центре чехословачких тенковских јединица (Моравице, Миловице и Вишков). То је и период у ком је југословенска одбрамбена концепција доживела пораз и који је обележен југословенским напорима да се због припрема за рат тенкови набаве на свим могућим странама. Тада се почиње и са потпунијим извођењем обуке уз праћење и усвајање доктринарних промена које су дошле операције у Пољској и на Западном фронту и масовљавањем кадрова за тенковске јединице југословенске војске. Ово поглавље завршава се реконструкцијом улоге југословенских тенкиста у пучу од 27. марта 1941. године.

Последње поглавље (252–281) чини детаљна реконструкција учешћа југословенских тенковских јединица у борбеним дејствима у току краткотрајног

Априлског рата, након чега следе закључна разматрања.

Рад је обogaћен и прилозима који садрже 59 биографија официра тенкиста, као опис и техничко-тактичке карактеристике тенкова у употреби у Војсци Краљевине Југославије. Књига је богато илустрована оригиналним фотографијама из Војног музеја, Архива Југославије и Војног архива у Београду, јавно доступним фотографијама немачког Савезног архива (Bundesarchiv), те оригиналним фотографијама мађарске, румунске и бугарске провинијенције, приватних колекција и са интернет сајтова.

Ова књига представља и круну једног дуготрајног истраживачког процеса на реконструкцији најраније историје српског оклопа, који је аутор започео још 2001. дипломским радом *Тенкови и модернизација југословенске војске 1921–1925 (идеје и доктрина)*, одбрањеним на Катедри за историју Југославије Филозофског факултета у Београду. Иако је реч о војној тематици коју карактерише специфичан начин изражавања, стил аутора умногоме је допринео да ово штиво буде занимљиво написано и лако читљиво, па га и због тога препоручујемо научној јавности и широј читалачкој публици.

Др Татјана Милошевић